

HARANGLÁB KUTYANEVEI

Harangláb vagy Kisharangláb – ki hogyan nevezi – kis református falu a Beregszászi járásban, Beregszásztól 25 km-re északnyugatra; lakosainak száma közel 800 fő. A helyiek földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoztak. A 90-es évek jelentős változásokat hoztak a falu életében, melyben szerepet játszott a Harangláb–Lónya kishatárátkelőhely megnyitása s ennek nyomán a fellendülő gazdasági élet és „kereskedelem” is.

Tulajdonneveink közül talán az állatnév tekinthető tudományos kutatásunk legmosztohább gyermekének. A személynevek és földrajzi nevek gyűjtése és feldolgozása, elméleti és módszertani kérdései gyakran foglalkoztatták és foglalkoztatják ma is kutatóinkat, nyelvészeinket. Állatnévkutatásunknak ezzel szemben elméleti és módszertani irodalma nincs, összegyűjtött és közzétett adattárjai is alig. Így munkám kezdetekor sok nehézségbe ütköztem, pedig az állatnevek rengeteg érdekességgel szolgálhatnak a kutatók számára. Gyűjtésem során igyekeztem választ adni arra a kérdésre, hogy a névadás motivációja és a név eredeti magyar jelentése között van-e valamilyen összefüggés.

Az állatnevek fő funkciója a többi tulajdonnévhez hasonlóan a megkülönböztetés és az azonosítás. De más tulajdonnévfajtaktól eltérően az állatnevek keletkezésében még egy fontos tényező közrejátszik: az úgynevezett antropomorf szemlélet (J. SOLTÉSZ 1979: 70). Amikor ugyanis elnevezünk egy állatot, akkor lényegében emberként tekintünk rá. Ennek oka a mindennapi kapcsolatban, közvetlen érintkezésben van. Bizonyíték erre, hogy sok állat személynevet visel. Az állatnévadásban nagy szerepe van az átvitt tulajdonneveknek, elsősorban a személyneveknek és a beceneveknek, de az állatnévadásban sokkal szélesebb körből válogathatunk. J. SOLTÉSZ KATALIN megfogalmazása szerint: „Az állatnévadás tartománya határtalan. Olyan nevet adunk állatunknak, amelyet akarunk: rendelkezésünkre áll a teljes szókincs és tulajdonnév-állomány, de még önkényes hangsorok is. Ugyanakkor az állatnevek jelentékeny része motivált és információs értékű” (J. SOLTÉSZ 1979: 73).

Első gyűjtésemet 1999-ben, egyetemi tanulmányaim idején végeztem szülőfalumban, Haranglábban. Ekkor 76 kutyanévvel találkoztam. 2001 őszén gyűjtésemet megismétltem és immáron 93 nevet sikerült felderítenem. Itt kell elmondanom, hogy munkám során nem találkoztam törzskönyvezett kutyanévvel, azaz kennelnévvel. Haranglábban elsősorban házőrzés céljából tartanak kutyát, bár két udvaron találkoztam terelő kutyával is. Ezek számottevő része keverék, csupán egy gazdának volt tascó kutyája, ami arra enged következtetni, hogy az itt élő gazdák a kutya faja tekintetében nem igényesek.

Gyűjtésemet kérdőív segítségével végeztem, melyben a következő adatokra voltam kíváncsi: 1. a gazda neve, foglalkozása; 2. a kutya neve; 3. kennelneve (törzskönyvezett kutya esetében töltendő ki); 4. fajtája; 5. használata; 6. neme és színe; 7. magassága; 8. életkora; 9. miért, illetve miről kapta a nevét? A megkérdezett gazdák készségesen válaszoltak. A kérdőív összeállításánál nagy segítségemre volt KOCSIS ANNAMÁRIA (1987) tanulmánya. A gyűjtőmunka után az összegyűjtött neveket megvizsgáltam és a kérdéseknek megfelelően osztályoztam, majd ábécérendbe szedtem. A kutyaneveket úgy

közlöm, ahogyan azt a gazdák leírták. Ezt követően megvizsgáltam a névadás indítékát, a nevek szótagszámát és gyakoriságát.

Gyűjtésem során nagy segítségemre voltak a kutyák gazdái, amit ez úton szeretnék megköszönni. Külön szeretnék köszönetet mondani Horváth Katalinnak, aki hasznos tanácsokkal látott el munkám során.

I. A névadás indítéka

1. Külső tulajdonság

a) szőre, színe, jellege

Kökény (az állat kék szeméről kapta a nevét)

Pöryi (fekete-fehér foltos)

Bolhás (bozontos szőrzete)

Bogár, Kormi (fekete színű)

Bundi (3) (nagy szőrzetű)

Hófehérke (fehér szőrzetű)

Barna (barna szőrzetű)

b) termete, formája

Kicsi (4), *Picur, Pici, Morzsa, Morzsi, Pindur, Picur, Bogár* (kis termetű)

Bunkó, Bodri, Buksi, Duncsi, Mofli (kövér alakú)

Fickó (nagy termetű)

Kapitány, Lédi, Báró (hetyke testtartású)

Bocsi (2), *Tappancs* (gömbölyded alakú)

Brútusz, Sátán (2), *Tarzan* (2) (erős alkatú)

c) az állat fajtája szerint

Tacskó

2. Belső tulajdonság

Brungó (sokat morog)

Csörgő (sokat ugat)

Csibész (3) (csintalan, rakoncátlan természetű)

Cigány („cigánykodó” természete miatt kapta a nevét)

Fickó (bátor természetű)

Herceg, Tigris (vad, harcias természetű)

Lingár (csavargó természetű).

3. Valamely irodalmi mű, film, történelmi vagy egyéb konkrét személy után

Dana (az ismert énekesnő, Dana Internacionale után)

Rex, Rexi (a tévében oly sokszor látott rendőrkuitya után)

Bétóven (az ismert zeneszerző, Beethoven – vagy egy amerikai film kutya főszereplője után; a név kiejtés szerint szerepel)

Bagira („A Dzsungel könyve” alapján, egy fekete szuka viselte ezt a nevet)

Lesszi (az ismert tévésorozat volt a névadás motivációja)

Plútó (a Mickey Mouse-ról szóló mesefilmben szereplő kutya neve után)

Frakk (egy magyar rajzfilm volt a névadás alapja)

Foxi (egy amerikai rajzfilm, *Foxi Maxi* kalandjai nyomán)

Néró (a híres történelmi személy neve után)

Walker (a „Walker, a texasi kopó” című film volt a névadás alapja)

Asterix (*Asterix és Obelix*, mesefilm nyomán)

Tom (a macska-egér játékot játszó Tom és Jerry mesefigurák motiválták a gazdát a névadásban, bár megjegyezendő, hogy a mesefigura Tom nem kutya, hanem macska)

Cézár (a római császár neve után)

Csöpi (régén a tévében vetített film után, amelyben a főszereplő, Bujtor István a *Csöpi* becenevet viselte)

4. Kereszt- vagy becenévből származó nevek

Bandi, Benci, Berci, Dorka, Dorisz, Kálmán, Károly, Márta, Marci, Tina, Viktor, Zénó

5. Felderítetlen a névadás indítéka

Apolló, Bötyi, Bújzi, Dzsudi, Füttyi, Higinusz, Rini

II. A kutyanek gyakorisága

4: *Kicsi*.

3: *Bundi, Csibész*.

2: *Barna, Báró, Bocsi, Bogár, Buksi, Csöpi, Fickó, Lingár, Morzsi, Picur, Sátán, Tarzan, Tigris*.

1: *Apolló, Aszterix, Bújzi, Brungó, Bétóven, Bötyi, Bolhás, Bumer, Bunkó, Brútusz, Benci, Berci, Bodri, Bagira, Cigány, Cézár, Csörgő, Duncsi, Dzsudi, Dorka, Dana, Dorisz, Füttyi, Fridi, Frakk, Foxi, Füles, Hófehérke, Hertceg, Higinusz, Kálmán, Kökény, Kapitány, Károly, Kormi, Lesszi, Léda, Márta, Marci, Morzsa, Mofli, Néró, Pindúr, Plúto, Pici, Pötyi, Rex, Rexi, Rini, Tappancs, Tina, Tacskó, Tom, Viktor, Walker, Zénó*.

III. A nevek szótagszáma

egy szótagúak: *Frakk, Foxi, Rex, Rexi, Tom*

két szótagúak: *Bundi (3), Báró (2), Bujzi, Bungó, Brungó, Barna (2), Bocsi (2), Bötyi, Buksi (2), Bolhás, Bumer, Bogár (2), Brútusz, Benci, Berci, Bodri, Cigány, Cézár, Csibész (3), Csöpi(2), Csörgő, Duncsi, Dzsudi, Dana, Dorka, Dorisz, Füttyi, Fickó (2), Fridi, Füles, Hertceg, Higinusz, Kicsi (4), Kálmán, kökény, Károly, Kormi, Lingár (2), Lesszi, Lédi, Morzsi (2), Márta, Marci, Morzsa, Mofli, Néró, Picur (2), Pindúr, Plúto, Pici, Pötyi, Sátán (2), Tigris (2), Tappancs, Tarzan (2), Tina, Tacskó, Viktor, Walker, Zénó*

három szótagúak: *Apolló, Aszterix, Bagira, Bétóven, Kapitány*

négy szótagúak: *Hófehérke*

Irodalom:

BERNSCHÜTZ SÁNDOR 1966. *Kutyanevek Baján és Környékén. Magyar Nyelvőr* 90. 424–6.

KÁLMÁN BÉLA 1989. *A nevek világa*. 4., átdolgozott és bővített kiadás. Debrecen.

- KISS JENŐ 1982. Állatnevek a rábaközi Mihályiból. *Névtani Értesítő* 7: 112–6.
KOC SIS ANNAMÁRIA 1987. *Hahóti kutyanevek*. Magyar Névtani Dolgozatok 67. sz.
J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Budapest.
TÖRÖK TAMÁS 2002. *Karva kutyanevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 174. sz.

BALOGH ZSOLT

SZÁZ ÉVE HASZNÁLT MÁRKANEVEINK NYOMÁBAN

1. A márkanevek kutatásának létjogosultsága. — A névtan hosszú ideig nem tekintette a márkaneveket tulajdonnévnek, legalábbis nem egyhangúlag. HAJDÚ MIHÁLY még 1994-ben is szükségesnek érezte védelmébe venni őket: „Amennyiben elfogadjuk, hogy ezek [ti. a márkanevek] is emberek vagy embercsoportok szellemi alkotásai, akkor föltétlenül azok [azaz tulajdonnevek]. S miért ne fogadhatnánk el? Mennyi gondolkodás, ötlet és tudományos kutatás kell egy gyógyszer, fényképezőgép vagy villanymozdony megalkotásához!” (HAJDÚ 1994: 73). Ugyanő három évvel későbbi írásában a szellemi alkotások csoportjába sorolja az irodalmi művek, képzőművészeti alkotások, filmek, fotók stb. címei mellett a márkaneveket is, amelyek „az emberi szellem technikai, kémiai vagy más jellegű alkotásai, s éppen úgy egyszerűek, egyediek, mint a regények, újságok, filmek stb., jóllehet sok példány, kópia készül belőlük” (HAJDÚ 1997: 477). A tulajdonnevekről írott munkák megegyeznek abban, hogy a tulajdonneveknek deiktikus (rámutató), identifikáló (azonosító) vagy informáló (tájékoztató) jelentéseik adják meg a köznevektől való lényeges eltérésüket. E három lényegi tulajdonság – ahogyan majd látni fogjuk – jellemző a márkanevekre is.

2. Célom és módszerem. — Munkám alapvető célkitűzése, hogy a márkanevek történetének egyik korai, éppen száz évvel ezelőtti időszakában megvizsgáljam a névadási motivációkat, elemezzem a névadási típusokat, és hogy felhívjam a figyelmet a korra (is) jellemző sajátosságokra, jelenségekre. A kutatás alapjaként három, több szempontból különböző napi, illetve hetilap 1903. évi összes fellelhető számából kigyűjtöttem a márkaneveket, kicéduláztam a hirdetésben található minden – esetleg névadásra utaló – információt, például a készítő nevét, készítés helyét, a termék tulajdonságát stb. A márkaneveket minden esetben a leőhelyén előforduló helyesírással írtam ki. Amennyiben többféle névvariációval (pl. különböző név egyértelműen ugyanarra a termékre, eltérő helyesírással írt nevek) is találkoztam, minden előfordulási formát lejegyeztem, de azokat külön márkanevként nem értékeltem. A három újságban található márkaneveket külön-külön gyűjtöttem ki, majd összesítettem. A gyűjtőmunka után a nevek eredetét, a névadás lehetséges motivációját kutattam annak érdekében, hogy megállapíthassam, van-e, s ha igen, milyen összefüggés van név és termék között, van-e a kettő között valamilyen kapcsolat.